

METODICKÝ MATERIÁL

Martina ROZSYPALOVÁ, Iva ROZSYPALOVÁ,
Taťána MIKULSKÁ, Jana CACHOVÁ

ŠKOLA V RYTMU KLASIKY

Název: **ŠKOLA V RYTMU KLASIKY – metodický materiál**

Autoři: Mgr. Bc. Martina Rozsypalová, Mgr. Iva Rozsypalová, Mgr. Taťána Mikulská, PhDr. Jana Cachová

Vydání: první, 2014

Počet stran: 31

Náklad: 50

Tisk: Společnost pro kvalitu školy, o.s.

Texty neprošly jazykovou korekturou, za správnost odpovídají autoři.

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli,

do rukou se Vám dostává metodický materiál – jeden z výsledků projektu ŠKOLA V RYTMU KLASIKY, který za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky realizovala od června do prosince roku 2014 Společnost pro kvalitu školy, o. s. Při tvorbě tohoto materiálu se sešly čtyři autorky (tři učitelky a jedna psychologka), které kromě přátelství pojí také láska k hudbě, k rytům, které nás obklopují, a k životu jako takovému. Jinými slovy, podle jejich názoru „*bytí lze myslet tak, jak se (člověku) daří skutečně být v hudbě. Hudba je doménou ducha, který cítí. Ocítám-li se v hudbě, odhaluje se, co znamená být*“ (Vyšohlíd, 2001)

Hudba je jedním z prostředků, které výrazně ovlivňují emocionalitu člověka jak v jeho nitru, tak v projevech navenek. Ačkoli jsou jisté její aspekty univerzální, jiné jsou podmíněny kulturou dané společnosti v kontextu doby, v níž vznikala – hudba je určována týmiž kulturními vzorci jako celá kultura. Skrz hudbu se tedy můžeme navracet k identitě národní, kdy hudba napomáhá vnímat ji jako identitu kolektivní (Jurková, 2012). Interpretace skladby se v procesu vnímání stále proměňuje v závislosti na mnoha faktorech, které jsou dány individualitou člověka. Vnímání se může omezit pouze na estetické kvality díla, nebo může tyto kvality dále vykládat a nalézat tak v díle „svůj“ subjektivní smysl (Novák, 2005).

Nalézání tohoto subjektivního smyslu není možné bez emocí. Lze považovat za tristní, že je v současné edukaci ekonomický úspěch nadřazen tomu, co je lidsky specifické a neopakovatelné, že se lidé stávají kompetentními „prefabrikáty“, jimiž je možné univerzálně vyplňovat trhliny na trhu práce (Matthews, 2005). Je kladen tak velký důraz na schopnost zajistit produkci společenského blahobytu, až se téměř zapomnělo na jednoho z nejmocnějších hybatelů individuálního lidského konání – na emoce. Ačkoli nejsou často na první pohled zjevné, dokážeme díky nim různé situace jedinečně a neopakovatelně prožívat. A k čemu jinému by nás měla vést edukace v hudbě, když ne k prožívání?

RVP ZV (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007) jako jeden z hlavních cílů vzdělávání formuluje rozvoj kompetence komunikační a sociálně-personální. Uvědomíme-li si, že koncept kompetencí, byť jeho podstata tkví v pravém opaku, v sobě ukrývá potenciál k rozvoji jedinečnosti každého člověka, je nasnadě, že právě rozvíjení těchto dvou kompetencí nabízí oporu tématům emoční gramotnosti. Ačkoli v mnohých současných pokusech o vymezení pojmu gramotnost stále převládá pohled z perspektivy trivia s přidružením gramotnosti přírodovědné, začíná se stále více prosazovat pojetí funkční, které zahrnuje mnoho dílčích specifických gramotností (Rabušicová, 2002), mimo jiné gramotnost emoční (Steiner, 2003). Zatímco známější pojem emoční inteligence (Goleman, 2012) je spojován spíše s individualitou jedince, emoční gramotnost, byť souvisí s osobním růstem, je orientována na rozvoj vztahů v praktické interakci s druhými, která buduje porozumění na emoční úrovni, kdy rozklíčování a pochopení těchto emocí ovlivňuje naše další jednání. V oblasti emotionality se snaží najít odpovědi na otázky: Jaké kvality umožňují osobnosti uspět ve společnosti? Mohou být takové kvality rozvíjeny? A otázka námi přidaná zněla: Mohou nové, jiné postupy založené na harmonizaci a prožitku pomoci žákům pronikat do vážné hudby? Jak na to?

Dnes víme, že aby hudba skutečně harmonizovala, léčila, „žehlila“ emoční stresy, měla by trvat alespoň osm až deset minut (v optimálním případě až dvacet minut), měla by být strukturně a nástrojově co nejjednodušší, v rytmu pod 60 úderů za minutu (nebo ideálně docela bez rytmu) a neměla by být zpívaná (slova evokují asociace a jsou potravou pro levou, dominantní mozkovou hemisféru, přičemž ideálem by mělo být posílit právě tu druhou, vztahovou, intuitivní pravou mozkovou hemisféru). (Marek, 2009)

Proto bylo při promýšlení náplně projektu, resp. metodického materiálu jako jeho výstupu jasné, že se bude v rámci propagace Roku české hudby¹ na základních školách zaměřovat také na rozvoj emoční gramotnosti žáků skrz inovativní postupy rytmoterapie. Seznamování se s díly našich nejznámějších hudebních skladatelů se tak stává pro žáky zážitkem, který mohou prožívat skrz harmonizující rytmy jedinečným způsobem. Jména Antonín Dvořák, Bedřich Smetana, Leoš Janáček a Bohuslav Martinů, na jejichž tvorbu projekt odkazuje, jsou ve světě jednoznačně spojována s tím, co je označováno jako „české“ – a ostatně první evropské označení hudby, řecký výraz *mousikē*, označoval příslušnost jak k hudbě, tak k celku zvukových (slovesných, hudebních) a pohybových (tanečních) aktivit (Novák, 2005), které jsou kulturně či společensky specifické. I když se v projektu pracuje s nástroji, které typicky české nejsou (např. djembe), je možné rytmus evokovat i jinak, např. hrou na tělo.

V průběhu pilotáže a následné realizace upravených verzí programů pro žáky 6.-9. ročníků základní školy, resp. nižšího stupně gymnázia (celkem se účastnilo 407 žáků z Moravskoslezského a Zlínského kraje) se ukázalo, že zdánlivě nemožné propojení klasické hudby a rytmoterapie má svůj smysl. Žáci se velmi ochotně zapojovali do rytmoterapeutických aktivit – úsměvy, které se na jejich tvářích objevovaly poté, co zažili sílu vibrací šamanského bubnu, mluvily za vše.

¹ Roky české hudby nejen u nás, ale i v zahraničí realizované v letech zakončených číslicí 4, odrážejí skutečnost, že výročí všech výše jmenovaných skladatelů spadají právě do těchto let. Proto bylo v r. 1924 poprvé slaveno smetanovské výročí, po válce pak došlo k rozšíření koncepce na českou hudbu jako takovou („Year of Czech Music,” n.d.).

Máte chuť tyto postupy vyzkoušet? Věříme, že ano!

V textové části metodického materiálu najdete 4 oddíly. První je věnován dílu Leoše Janáčka, druhý Bedřichu Smetanovi, třetí pracuje s tvorbou Antonína Dvořáka a čtvrtý vše završuje seznámením se s prací Bohuslava Martinů. Každý oddíl je určen pro jeden z ročníků 2. stupně základní školy; jeho součástí je rozpracování kompetencí podle RVP ZV a cílů v doméně kognitivní, afektivní i psychomotorické, propojených s učivem oboru Hudební výchova. Příložen je také přehled využitých metod a strategií a pomůcek. Časový odhad pro realizaci jednoho programu je vždy 90 minut, samozřejmě je možné využívat pouze některé z aktivit a realizaci podle uvážení přizpůsobit rozsahu jedné vyučovací hodiny (45 minut). Rizika a doporučení vycházejí ze zkušenosti, kterou jsme načerpali při realizaci programů, doufáme, že budou pro Vaši praxi užitečná a pomohou Vám programy úspěšně realizovat.

Každý z programů pracuje s příběhem o autorovi (jeho tištěná podoba je rovněž součástí metodického materiálu), ověřen a pro praxi připraven je také program pro práci na interaktivní tabuli. Toto vše spolu s dalšími doplňkovými materiály je přehledně uspořádáno do adresářů a přiloženo na CD, které je součástí tohoto materiálu. Pro Vaše seznámení s nástroji, s nimiž rytmoterapie pracuje, najdete na nosiči také krátké instruktážní video.

Autorky věří, že Vám do praxe připravily kvalitní materiál, s jehož pomocí si hudbu vychutnají nejen žáci, ale také Vy, jejich učitelé. Budou rády za každou zpětnou vazbu, za náměty či úpravy, za Vaše vlastní postřehy z praxe, které se budou programů týkat. Pokud se rozhodnete tuto možnost využít, je pro Vás připravena adresa skolavrytmuklasiky@seznam.cz. Předem Vám za Vaši odezvu děkujeme.

Přejeme Vám hodně zdaru při práci – ať se i Vaše škola probudí v rytmu klasiky!

Autorky

Ostrava, prosinec 2014

Bibliografie

Goleman, D. (2012). *Emotional Intelligence: 10th Anniversary Edition*. Random House Publishing Group.

Načteno z <https://books.google.com/books?id=OgXxhmGiRB0C&pgis=1>

Jurková, Z. (2012). Meditace na téma Identita v české národní hudbě. V L. D. (ed.), *Národní identita/y v české hudbě* (s. 10-19). Praha: Institut umění-Divadelní ústav, Česká hudební rada.

Marek, V. (2009). *Co je za hudbou?* Vlastimil Marek. Načteno z http://www.baraka.cz/Marek/knihy/pdf/co_je_za_hudbou.pdf

Matthews, B. (2005). *Engaging Education: Developing Emotional Literacy, Equity and Co-education*. McGraw-Hill International. Načteno z <https://books.google.com/books?id=b0hKgQlZ9loC&pgis=1>

Novák, R. (2005). *Hudba jako inspirace poezie*. Ostrava: Ostravská univerzita - Nakladatelství Tilia.

Rabušicová, M. (2002). *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. (2007). Praha: VÚP.

Steiner, C. (2003). *Emotional Literacy: Intelligence with a Heart*. Fawnskin: Personhood Press.

Vyšohlíd, Z. (2001). *O víře a rozumění*. Praha: Svoboda Servis.

Year of Czech Music. (n.d.). Načteno Prosinec 16, 2014, z http://www.rokceskehudby.cz/rok_ceske_hudby

PŘEDMĚT: Hudební výchova

ROČNÍK: 6.

NÁZEV (TÉMA): Leoš Janáček – Říkadla

AUTOR: Mgr. Martina Rozsypalová, Mgr. Iva Rozsypalová, Mgr. Taťána Mikulská,
PhDr. Jana Cachová

KOMPETENČNÍ CÍLE (podle RVP ZV, 2007):

Kompetence k učení: Žák uvádí věci do souvislostí, poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, samostatně pozoruje a experimentuje.

Kompetence k řešení problémů: Žák využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, užívá při řešení problémů empirické postupy, osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných situací.

Kompetence komunikační: Žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.

Kompetence sociální a personální: Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se na utváření příjemné atmosféry, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají, vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj.

Kompetence občanské: Žák je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.

Kompetence pracovní: Žák používá bezpečně a účinně nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla.

Kompetence oborové: Žák využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách, reprodukuje na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností různé motivy, témata i části skladeb, vytváří a volí jednoduché doprovody, provádí jednoduché hudební improvizace, orientuje se v proudu znějící hudby, vnímá užité hudebně výrazové prostředky.

PŘEDMĚTOVÉ CÍLE:

Kognitivní: Žák stručně popíše život Leoše Janáčka, charakterizuje zlomové okamžiky jeho života, vyjmenuje jeho významná díla. Zařadí poslechovou ukázkou k většímu hudebnímu celku. Vysvětlí, proč je rok 2014 Rokem české hudby.

Afektivní: Žák pozitivně oceňuje přínos Leoše Janáčka pro kulturní dědictví českého národa, reflektuje pocity z poslechu, aktivně prožívá činnosti s hudebními nástroji, vyjadřuje své pocity hrou.

Psychomotorický: Žák při hraní na hudební nástroje udržuje rytmus, mění intenzitu úderu dle potřeby, koordinuje při hraní pravou a levou ruku. Při relaxaci uvolňuje části svého těla, účinně odpočívá.

VYUŽITÉ UČIVO (podle RVP ZV, 2007):

Vokální činnosti: hudební rytmus, rozvoj hudebního sluchu a hudební představivosti.

Instrumentální činnosti: hra na hudební nástroje, vyjadřování hudebních i nehudebních představ a myšlenek pomocí hudebního nástroje.

Hudebně pohybové činnosti: pohybové vyjádření hudby v návaznosti na sémantiku hudebního díla.

Poslechové činnosti: hudební dílo a její autor, interpretace znějící hudby – slovní charakterizování hudebního díla, vytváření vlastní soudů a preferencí.

METODY A STRATEGIE: dialogické (diskuse, rozhovor), monologické (výklad, prezentace), poslech, hra na hudební nástroje – improvizace, imitace, dynamická projekce, práce s interaktivní tabulí, skupinová práce (kooperativní metody), instruktáž.

ČASOVÝ ODHAD: 2 vyučovací hodiny (90 minut)

POMŮCKY UČITELE: hudební ukáзка (**Leoš Janáček – Říkadla**), audiovizuální materiál – prezentace, program na interaktivní tabuli, interaktivní tabule, počítač.

POMŮCKY ŽÁKA: papír, tužka, hudební nástroje.

POPIS LEKCE:

- 1. Rozhovor v kruhu** (10 min) – Učitel se ptá: „Pamatujete si z dětství nějaká říkadla nebo rozpočítadla?“ Žáci si vybavují a odpovídají. Společně s učitelem pak hledají odpověď na otázku, jak se dají rytmicky doprovázet hrou na tělo (učitel předvádí, žáci imitují).
Učitel navazuje: „Rytmus je něco, co nás neustále obklopuje – střídání dne a noci, ročních období, fáze Měsíce (žáci mohou uvádět další příklady). Rytmus v písních často určují tzv. bicí nástroje (buben, činel atd.), dnes jsem vám pro rytmický doprovod přinesl/a nástroje trochu jiné.“
- 2. Nácvik hry na hudební nástroje** (15 min) – po dostatečném nácviku společně učitel i žáci hrají rytmický doprovod k říkadlům, která si žáci již dříve vybavili.
- 3. Skupinová práce** (10 min) – Učitel rozdělí žáky do skupin po čtyřech, jejich úkolem je vytvořit nové říkadlo, které bude mít čtyři verše a bude se rýmovat. Žáci pak říkadlo předvádějí ostatním, doprovázejí se na hudební nástroje.
- 4. Poslech** (10 min) – Učitel žákům vyloží, že se říkadla stala námětem i pro další hudební díla. Žáci si poslechnou říkadlo **Řepa se vdávala** – vyjadřují dojmy, pocity ze skladby. Učitel se ptá: „Co mají řepa, celer, mrkev a křen společného?“ - je to kořenová zelenina. Společně s žáky se snaží odpovědět na otázku, proč asi lidé vytvořili říkadlo o kořenové zelenině (jedním z důvodů může být to, že tuto zeleninu v minulosti, kdy nebyly lednice, hodně jedli v zimě, protože se přes zimní období ve sklepech nekazila). Učitel spolu s žáky dojde k závěru, že motivy říkadel jsou vždy blízké lidem, kteří je vytvořili.

Žáci si poslechnou říkadlo **Není lepší jako zjara** – své dojmy a pocity srovnávají s reflexí předchozího říkadla. Určují nástroje, které znějí v ukázce, zdůvodňují, proč si je skladatel vybral.

Dalším říkadlem k poslechu je **Leze krtek**. Žáci ho porovnávají s přechodným říkadlem, zjišťují, že se liší 3. a 4. tónem.

Žáci shrnují své pocity a dojmy ze všech říkadel, zdůvodňují, které se jim líbilo nejvíce a které nejméně.
- 5. Příběh o Leoši Janáčkovi** (10 min) – učitel uvádí: „Udělejte si pohodlí, a já vám teď pustím pohádku“. Následně přehraje žákům příběh, žáci poslouchají, pozorují.

6. **Práce s interaktivní tabulí** (10 min) – Učitel: „Nebyla to tak docela pohádka, ale příběh o jednom z našich nejvýznamnějších hudebních skladatelů. Pojďme se podívat, co jste si z příběhu zapamatovali.“ Žáci plní úkoly na interaktivní tabuli.
7. **Rozhovor o životě autora** (5 min) – učitel se ptá žáků, co je v příběhu zaujalo, zda ho považují za zajímavý.
8. **Hra na nástroje, relaxace hrou** (15 min) – učitel může navázat na emoce, které v žácích vyvolal příběh o skladateli, ty pak žáci mohou ztvárňovat hrou na hudební nástroje. Je rovněž možná volná improvizace, měla by však vést ke zklidnění.
9. **Ukončení lekce** (5 min) – učitel hodnotí spolu s žáky průběh lekce, děkuje za spolupráci.

RIZIKA A DALŠÍ DOPORUČENÍ:

Rizika: nesoustředěnost žáků, neochota spolupracovat, žáci mohou hru na nástroje vnímat jako zábavu, což může vést k projevům nekázně; stud při přednesu a při projevu vlastního názoru.

Doporučení: pracujte na otevřeném vztahu mezi učitelem a žáky, využívejte mezipředmětových vztahů, stavějte na znalostech a dovednostech, které už žáci mají osvojeny, a nebojte se improvizovat ☺

MÍSTO PRO VLASTNÍ POZNÁMKY:

Cesta moravského synka do světa

V jedné moravské vesničce žil se svojí početnou rodinou chudý učitel, který vyučoval v místní škole. Ale peněz bylo málo a doma na něj čekalo 13 dětí. Proto se rozhodl poslat jednoho ze svých synů, který byl velice hudebně nadán, do fundace kláštera v Brně. Tam měl chlapec získat výborné vzdělání a stát se po vzoru otce také učitelem. Když ředitel fundace uslyšel chlapcův čistý hlásek, rozhodl se, že malého studentíka přijme.

V jedenácti letech tak chlapci skončilo bezstarostné dětství. Zůstal sám mezi cizími lidmi daleko od domova. Stýskalo se mu. Často v modrém kabátku chovance kláštera bloudil po chodbách a vzpomínal na tatínkovy včeličky, na kamarády, sourozence a hlavně na maminku. Ale ne všechno bylo špatné. Chlapec získal výborné hudební i všeobecné vzdělání. Mohl pokračovat v dalším studiu na vyšších školách a stát se učitelem. Ale nakonec bylo vše trošku jinak.

Láska k hudbě ho vedla do Prahy, kde dále studoval na varhanické škole. Zde seznámil s Antonínem Dvořákem, se kterým se později přátelil a radíval. Oba je spojovala láska k lidové písni a lidovým zvykům. Po studiích se vrátil zpět do města, které mu dalo základy vzdělání, tedy do Brna. Vyučoval tam hru na klavír a také se zamiloval do dcery svého představeného Emilianu Schulze, ředitele učitelského ústavu. O jedenáct let mladší Zdenči, jak ji něžně oslovoval, byla jeho velikou láskou. Nezapomněl na ni, ani když odešel na další studia do Lipska a do Vídně. Často jí psal, někdy dokonce několik dopisů denně.

Po návratu se se Zdenči oženil, ale šťastný život, po kterém tolik toužil, spolu nikdy neprožili. S ženou si nerozuměl. Mnoho pracoval, vyučoval, založil varhanickou školu a stal se jejím prvním ředitelem. Působil jako dirigent a velmi brzy zahájil také svoji kariéru skladatele. Jeho radostí byla dcera Olga a syn Vladimír, ale pro svoji velkou pracovní vytíženost a skladatelskou práci si ani dětí moc neužil. Jako učitel hudby byl velice přísný, ovšem vždy projevoval zájem o život studentů a soucítit s jejich problémy. Například pro klavíristu, který přišel ve válce o pravou ruku, napsal skladbu, kterou mohl zahrát jen levou. Skladatel nedovedl být lhostejný k lidské bolesti a úzkosti, k utrpení a bezpráví. O to více jej zdrtí, když ve třech letech zemře jeho syn Vladimír a o několik let později ve 21 letech jeho krásná dcera Olga. Život se mu hrouť pod rukama a v této době velké bolesti skládá jednu ze svých nejznámějších oper, Její pastorkyňu.

Jeden ze smyslů svého života nachází v lidových písních, ve kterých hledá inspiraci pro svoji tvorbu. Miluje tyto písně už od dětství, kdy mu je zpívala maminka, později je sbírá a zapisuje. Něžná moravská říkadla a popěvky byla vždy pro něj potěchou a radostí. A nejen ona. Jsou to texty písní a melodie, ale i tance, které chtěl zachovat pro budoucí generace.

Vždy miloval svůj rodný kraj, a ať jej cesty zavedly kamkoliv daleko, často se sem vracel a stále znovu a znovu objevoval jeho krásu. Zde také vznikly Lašské tance. Cestoval ale i do dalších míst Moravy, na Hanou a Moravské Slovácko, kde objevoval krásu moravských lidových zvyků.

Poslouchal, jak si lidé povídají. Ne co si povídají, ale jak. Poslouchal melodii, spád a rytmus řeči. Zapisoval si nápěvky mluvy do svého deníčku – řeč obyčejného řemeslníka nebo žen na trhu, veselý pokřik děvčat, cvrlikání ptáků, hlasy zvonů nebo hukot moře. Byla to také intonace hlasu, kterou slyšel, když klečel u postele své umírající dcery. To vše bylo inspirací pro jeho dílo.

Jeho sociální citění ho přivedlo k seznámení s básněmi Petra Bezruče. Samotnému básníkovi napsal: „Vaše slova přišla jako na zavolání. A já z nich snesl tónovou bouři vzteku, zoufání a bolesti.“ Sbory Kantor Halfar, Maryčka Magdónova nebo 70 000 byly Pěveckým sdružením moravských učitelů, jemuž je věnoval, v krátké době provedeny na mnoha místech Evropy.

Po smrti dcery odchází do důchodu, aby se mohl věnovat jen hudbě. Hledá klid, útěchu duše a také fyzickou vzpruhu. Lázně Luhačovice jsou ty pravé, kam pravidelně zajíždí léčit své unavené tělo.

Jako hudební skladatel se dlouho nemohl prosadit. Až v 62 letech, dvanáct let od prvního uvedení, premiéra jeho opery Její pastorkyňa v Národním divadle v Praze otvírá tomuto moravskému bardovi dveře do celého světa. A pak už pod názvem Jenůfa následují úspěchy ve Vídni, v Německu a nakonec roku 1924 v New Yorku.

Stáří nebývá vždy krásné, ale u pro tohoto hudebního skladatele přichází nejšťastnější a nejplodnější období v jeho životě. Nesložil ruce do klína, nerezignoval, ale tvořil. Konečně se tento „Lev s bílou hřívou“ jak mu někdy říkali, konečně dočkal i všeobecného uznání a slávy.

Psal skladbu za skladbou, jakoby mu bylo o třicet let méně. Snad se o to zasloužilo i pozdní přátelství s Kamilou Stösslovou, se kterou se seznámil v době, kdy jemu bylo skoro 70 a jí 25 let. Jejich přátelství trvalo až do skladatelovy smrti. Co asi spojovalo vdanou ženu se dvěma dětmi s člověkem na prahu stáří? Těžko říci. Snad v ní stárnoucí autor viděl svůj vysněný ideál ženy, snad byla pro něj inspirací k tvorbě. Možná právě proto jeho poslední díla působí na posluchače neuvěřitelně mladistvě a lehce.

Koncem července roku 1928 přijíždí do své rodné obce, kde zakoupil dům a kam se pravidelně vrací, aby v klidu pracoval a užil si poklidného období léta uprostřed prázdninové moravské přírody. Práci však již nestačí dokončit. Silné nachlazení a následný zápal plic náhle uzavírají knihu jeho bohatého života.

Celý život mluvil krátce a úsečně. Mluvil stejně, jak mluví lidé na jeho rodném Lašsku, a pro ně i pro ostatní zůstane příkladem člověka, který nikdy neztratil víru, pracoval s obrovskou pílí a nezloumnou vůlí. Ukázal všem, že člověk nikdy nemá skládat ruce do klína. Je totiž kdykoli schopen vykonat velké věci.

<http://www.lasska-brana.cz/cz/hukvaldy/leos-janacek-cl48.html>

http://www.janacek-nadace.cz/cz/pamatnik-leose-janacka-v-hukvaldech_5/Janacek-a-Hukvaldy_505.htm

<http://rokjanacka.cz/leos-janacek/>

PŘEDMĚT: Hudební výchova

ROČNÍK: 7.

NÁZEV (TÉMA): Bedřich Smetana – Pochod komediantů (Cirkus)

AUTOR: Mgr. Martina Rozsypalová, Mgr. Iva Rozsypalová, Mgr. Tat'ána Mikulská, PhDr. Jana Cachová

KOMPETENČNÍ CÍLE (podle RVP ZV, 2007):

Kompetence k učení: Žák uvádí věci do souvislostí, poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, samostatně pozoruje a experimentuje.

Kompetence k řešení problémů: Žák využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, užívá při řešení problémů empirické postupy, osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných situací.

Kompetence komunikační: Žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, rozumí různým typům záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.

Kompetence sociální a personální: Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají, vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebevědomí a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty.

Kompetence občanské: Žák je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, respektuje, chrání a oceňuje naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.

Kompetence pracovní: Žák používá bezpečně a účinně nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla.

Kompetence oborové: Žák využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách, na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností reprodukuje různé motivy, témata i části skladeb, vytváří a volí jednoduché doprovody, provádí jednoduché hudební improvizace, orientuje se v proudu znějící hudby, vnímá užité hudebně výrazové prostředky.

PŘEDMĚTOVÉ CÍLE:

Kognitivní: Žák stručně popíše život Bedřicha Smetany, charakterizuje zlomové okamžiky jeho života, vyjmenuje jeho významná díla. Zařadí poslechovou ukázkou k většímu hudebnímu celku. Vysvětlí, proč je rok 2014 Rokem české hudby.

Afektivní: Žák pozitivně oceňuje přínos Bedřicha Smetany pro kulturní dědictví českého národa, reflektuje pocity z poslechu, aktivně prožívá činnosti s hudebními nástroji, vyjadřuje své pocity hrou, vcituje se do role.

Psychomotorický: Žák při hraní na hudební nástroje udržuje rytmus, mění intenzitu úderu dle potřeby, koordinuje při hraní pravou a levou ruku, pantomimicky ztvárňuje roli.

VYUŽITÉ UČIVO (podle RVP ZV, 2007):

Vokální činnosti: hudební rytmus, rozvoj hudebního sluchu a hudební představivosti.

Instrumentální činnosti: hra na hudební nástroje, záznam hudby, vyjadřování hudebních i nehudbních představ a myšlenek pomocí hudebního nástroje.

Hudebně pohybové činnosti: pohybové vyjádření hudby v návaznosti na sémantiku hudebního díla – pantomima.

Poslechové činnosti: hudební dílo a její autor, interpretace znějící hudby – slovní charakterizování hudebního díla, vytváření vlastní soudů a preferencí.

METODY A STRATEGIE: diskuse, instruktáž, poslech, hra na hudební nástroje – improvizace, dynamická projekce, práce s interaktivní tabulí, metody dramatické výchovy (pantomima), skupinová práce (kooperativní metody).

ČASOVÝ ODHAD: 2 vyučovací hodiny (90 minut)

POMŮCKY UČITELE: hudební ukáзка (**Bedřich Smetana – Pochod komediantů z opery Prodaná nevěsta**), audiovizuální materiál – prezentace, program na interaktivní tabuli, hudební nástroje, kostým principála, malý bubínek nebo činelky, počítač, interaktivní tabule.

POMŮCKY ŽÁKA: klaunské nosy/čepice, hudební nástroje. Doporučení oděvu, který neomezuje volný pohyb.

POPIS LEKCE:

1. **Příchod učitele** (20 min) – je převlečen za principála, vchází za doprovodu bubnování na malý bubínek nebo za zvuků činelek. Představí se (s patřičnou intonací vzhledem k roli): „Dobrý den, já jsem váš principál a dnes tady bude cirkus!!!“
 - o Rozdá žákům klaunské nosy/čepice – žáci se rychleji dostávají do rolí klaunů v cirkusu.
 - o Učitel: „Pro náš cirkus se bude nacvičovat nové číslo, ale nejdříve je potřeba k němu secvičit doprovod.“ Rozdá žákům nástroje, následuje společný nácvik bubnování a techniky hraní.
2. **Poslech a sledování DVD záznamu** (10 min) – Učitel pustí žákům DVD (scéna **Pochod komediantů z opery Prodaná nevěsta**), diskutuje s žáky na téma Jaký byl cirkus v minulosti a jaký je cirkus dnes? Co se vám líbí/nelíbí v cirkusu? Co a jak by se dalo změnit? Proč jsou některé cirkusy úspěšnější a jiné méně? Jaké by mělo být vaše číslo, aby bylo u diváků úspěšné?
3. **Rozhovor k hudební ukázce** (5 min) – Jaká byla? Jak na vás působila? Líbila se vám? Proč ano/ne?
4. **Nácvik klaunských čísel** (15 min) – ve skupinkách po 4 (tito žáci předvádějí číslo, ostatní zajišťují hudební doprovod hrou na nástroje pod vedením principála - vyučujícího).
5. **Příběh o Bedřichu Smetanovi** (10 min) – učitelův úvod: „Cirkus je jedna velká iluze, některé triky nám připadají jako kouzla, proto cirkus působí někdy jako pohádka. Pojďme si teď jednu pohádku poslechnout.“ Učitel pustí žákům příběh.
6. **Práce s interaktivní tabulí** (10 min) – Učitel: „Nebyla to tak docela pohádka, ale příběh o jednom z našich nejvýznamnějších hudebních skladatelů. Pojďme se podívat, co jste si z příběhu zapamatovali.“ Žáci plní úkoly na interaktivní tabuli.
7. **Malý cirkus na závěr** (20 min) – klauni společně s principálem hrají společně na nástroje (improvizace), principál odchází.

RIZIKA A DALŠÍ DOPORUČENÍ:

Rizika: nesoustředěnost žáků, neochota spolupracovat, žáci mohou hru na nástroje vnímat jako zábavu, což může vést k projevům nekázně; stud při pantomimě a při projevu vlastního názoru.

Doporučení: pracujte na otevřeném vztahu mezi učitelem a žáky, využívejte mezipředmětových vztahů, stavějte na znalostech a dovednostech, které už žáci mají osvojeny, a nebojte se improvizovat ☺

MÍSTO PRO VLASTNÍ POZNÁMKY:

Pohádka o chlapci, který miloval polku

V jednom městečku na východě Čech žil sládek. Vařil pivo v zámeckém pivovaru a byl smutný. Žádná ze dvou manželek, které si postupně vzal, mu neporodila vytouženého syna. Byly to samé dcery. Když se oženil potřetí, konečně se syna dočkal. Nechal na dvůr vyvalit velký sud piva a pozval na oslavu všechny přátele.

Malý synek rostl, obklopen tatínkovou zálibou v hudbě a láskou maminky i starších sester. Tatínek vedl synka k muzicírování, takže už v pěti letech malý klučík zvládal hru na housle a klavír. Zato učení mu moc nešlo. Postupně vystřídal několik škol a gymnázií, než se mu podařilo pod přísným dohledem jeho o mnoho let staršího bratrance studium dokončit. Během studia byl veselým společníkem, rád tancoval, hrál v salónech, na návštěvách a plesech, a když se o prázdninách zamiloval do své sestřenice Aloisie, věnoval jí polku, kterou sám napsal a pojmenoval po ní. Tanec polka se stal jeho velkou vášní, stejně jako hra v šachy, psaní deníku nebo mamčininy škrábanky. Nemohl se toho krásného českého tance nabažit. Jeho polky najdeme i v opeře Prodaná nevěsta nebo v cyklu Má vlast.

Tatínek chtěl mít z chlapce úředníka, ale ten se mu vzepřel, takže když začal později studovat hudbu, musel se živit sám. Nebylo to lehké. Vyučoval, vystupoval jako pianista a později se mu dokonce podařilo založit Hudební ústav, který si brzy získal v Praze dobrou pověst.

Zamiloval se, oženil a brzy se mu narodily čtyři krásné dcery. Vypadalo to, že už nic nemůže stát v cestě jeho spokojenému a šťastnému životu. Neštěstí však nechodí po horách, ale po lidech. Nejdříve postupně zemřely tři z jeho dcer a pak onemocněla i jeho žena. Hudební škole začalo ubývat žáků a bylo třeba rodinu uživit.

Jako z nebe přichází nabídka ze Švédska na místo dirigenta a učitele. Nejdříve náš hrdina odjel na sever sám. Pracoval, lidé si ho oblíbili a také penízky se začaly více sypat, takže podruhé se vydal na cestu i s manželkou Kateřinou. Severské podnebí ale nemocné Kateřině nesvědčilo. Začali se chystat k návratu do Čech, leč bylo pozdě. Cestou domů Kateřina umírá a zdrcený muž zůstává sám. Ale ne nadlouho. Zamiluje se jako mladíček, do dívky Betty. Napíše pro ni polku a také si ji vezme. O 16 let mladší dívka však skladatele nemiluje tak, jako on ji, a proto ani dvě dcery z tohoto manželství rodinné štěstí nezachrání.

Stále více se věnuje hudbě a společenskému životu. Je dirigentem Prozatímního divadla, prvního českého stálého divadla v Praze, skladatelem a členem mnoha spolků. Začíná být významnou osobností pražské umělecké obce. Zdá se, že se k němu štěstěna zase vrací.

Avšak ne nadlouho. Začínají se objevovat protivníci a závistivci. Usilují o jeho místo a závidí mu jeho úspěchy. Když jej v padesáti letech postihne ztráta sluchu, vypadá to, že pohár neštěstí je naplněn. Pro hudebního skladatele je ztráta sluchu osudová. Odchází z Prahy do myslivny v Jabkenicích, kde v péči dcery Žofie a jejího manžela hajného žije v klidu venkova a blíže přírodě.

Že by to byl konec pohádky? Ale kdepak!

Nemocen, hluchý, ale nezlomen. Láska k hudbě, veliká vůle a píle dávají vzniknout jeho nejkrásnějším dílům, například cyklu symfonických básní Má vlast.

Jaký je asi pocit člověka, kterému znějí všechny tyto nádherné melodie v hlavě a srdci, ale k jeho uším a srdci nepronikne jediný tón?

Jak je asi člověku, který vidí, jak jeho opera Libuše v roce 1881 otevírá Národní divadlo a srdce diváků, ale neslyší burácející potlesk nadšeného obecenstva?

Jak je asi člověku, jehož opera Libuše zní i při druhém otevření Národního divadla o dva roky později?

Byl přítomen. Ale možná už ne duchem. Stále se zhoršující fyzická, ale hlavně psychická nemoc způsobí, že o rok později, 12. května 1884, tento klučík ze Svitavské pahorkatiny a jeden z nejznámějších českých hudebních skladatelů završuje svoji pozemskou pouť.

Byla to skutečně pohádka? Ne, byl to jeden skutečný lidský život.

A nejstarší český hudební festival Pražské jaro, zahajovaný každoročně 12. května, tohoto velikána české hudby připomíná.

<http://zivotopis.osobnosti.cz/bedrich-smetana.php>

<http://www.velikani.cz/index2.php?zdroj=smetanab>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Bed%C5%99ich_Smetana

PŘEDMĚT: Hudební výchova

ROČNÍK: 8.

NÁZEV (TÉMA): Antonín Dvořák – Symfonie Z Nového světa (Amerika)

AUTOR: Mgr. Martina Rozsypalová, Mgr. Iva Rozsypalová, Mgr. Tat'ána Mikulská,
PhDr. Jana Cachová

KOMPETENČNÍ CÍLE (podle RVP ZV, 2007):

Kompetence k učení: Žák uvádí věci do souvislostí, poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, samostatně pozoruje a experimentuje.

Kompetence k řešení problémů: Žák využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, užívá při řešení problémů empirické postupy, osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných situací.

Kompetence komunikační: Žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.

Kompetence sociální a personální: Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají, vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty.

Kompetence občanské: Žák je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.

Kompetence pracovní: Žák používá bezpečně a účinně nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla.

Kompetence oborové: Žák využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách, reprodukuje na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností různé motivy, témata i části skladeb, vytváří a volí jednoduché doprovody, provádí jednoduché hudební improvizace, orientuje se v proudu znějící hudby, vnímá užité hudebně výrazové prostředky.

PŘEDMĚTOVÉ CÍLE:

Kognitivní: Žák stručně popíše život Antonína Dvořáka, charakterizuje zlomové okamžiky jeho života, vyjmenuje jeho významná díla. Zařadí poslechovou ukázkou k většímu hudebnímu celku. Vysvětlí, proč je rok 2014 Rokem české hudby.

Afektivní: Žák pozitivně oceňuje přínos Antonína Dvořáka pro kulturní dědictví českého národa, reflektuje pocity z poslechu, aktivně prožívá činnosti s hudebními nástroji, vyjadřuje své pocity hrou, uvědomuje si význam hudby pro mezilidskou komunikaci, vnímá ji jako prostředek vyjádření emocí.

Psychomotorický: Žák při hraní na hudební nástroje udržuje rytmus, mění intenzitu úderu dle potřeby, koordinuje při hraní pravou a levou ruku, při tanci napodobuje pohyby, dodržuje rytmus.

VYUŽITÉ UČIVO (podle RVP ZV, 2007):

Vokální činnosti: hudební rytmus, rozvoj hudebního sluchu a hudební představivosti.

Instrumentální činnosti: hra na hudební nástroje, vyjadřování hudebních i nehudbních představ a myšlenek pomocí hudebního nástroje.

Hudebně pohybové činnosti: pohybové vyjádření hudby v návaznosti na sémantiku hudebního díla.

Poslechové činnosti: hudební dílo a její autor, interpretace znějící hudby – slovní charakterizování hudebního díla, vytváření vlastní soudů a preferencí.

METODY A STRATEGIE: poslech, hra na hudební nástroje – improvizace, dynamická projekce, práce s interaktivní tabulí, instruktáž, dialogické metody (diskuse, rozhovor).

ČASOVÝ ODHAD: 2 vyučovací hodiny (90 minut)

POMŮCKY UČITELE: hudební ukáзка (**Antonín Dvořák – symfonie Z Nového světa, 1. věta**), tabule a křídly (nebo flipchart a fixy), audiovizuální materiál – prezentace, program na interaktivní tabuli, hudební nástroje, počítač, interaktivní tabule.

POMŮCKY ŽÁKA: hudební nástroje. Doporučení oděvu, který neomezuje volný pohyb.

POPIS LEKCE:

1. **Poslech hudební ukázky** (20 min) – Učitel před poslechem žáky zklidní, nechá je se pohodlně usadit nebo uložit, zavřít oči. Po poslechu se ptá žáků: „Kde jste se poslechem ocitli? Co vám hudba připomíná?“ – asociace *filmy – Hollywood – Amerika*.
2. **Symboly USA** (10 min) – „Co všechno o USA víte?“ Žáci pod vedením učitele na tabuli tvoří myšlenkovou mapu. Jedním ze symbolů USA jsou také Indiáni (lze přehrát motiv indiánské hudby z ukázky). Učitel se žáků ptá: „Cestujete? Byli jste někdy v USA? Jeli byste někdy do zahraničí sami (proč ano/proč ne)? Co potřebuje člověk znát, aby se v zahraničí neztratil?“ Takto navede žáky k tomu, zda evropští přistěhovalci znali jazyk Indiánů a zda se s nimi mohli domluvit i jinak než řečí. Vysvětlí význam hudby pro komunikaci – hudba nám umožňuje komunikovat přes pocity.
3. **Indiánské bubnování** (10 min) – pod vedením učitele žáci nacvičují hru na hudební nástroje a šamanský zpěv, tančí indiánský tanec (pohybová improvizace). Hudební rozhovor – učitel bubnuje, žáci po něm rytmus opakují (buď jako skupina, nebo jednotlivě, záleží na jejich počtu a organizaci ze strany vyučujícího).
4. **Černošská hudba** (10 min) – učitel žákům vysvětlí, že dnes jsou druhou významnou skupinou obyvatel v USA černoši, kteří ale nejsou obyvateli původními. Byli přivezeni jako otroci, aby pracovali na plantážích. Lze opět přehrát příslušný motiv z ukázky. Pokud zná vyučující gospel, může ho žákům zazpívat a doprovodit se, je-li to možné, na hudební nástroj. Mohou ho doprovázet také žáci.
5. **Příběh o Antonínu Dvořákovi** (10 min) – učitelův úvod: „černoši si písničky při práci zpívali proto, aby jim připadala méně namáhavá. Vytvářeli si pomocí písni iluzi lepšího světa, vlastní pohádku. Pohádky mohou být různé, pojďme si teď jednu pohádku poslechnout.“ Učitel přehraje žákům příběh.
6. **Práce s interaktivní tabulí** (10 min) – Učitel: „Nebyla to tak docela pohádka, ale příběh o jednom z našich nejvýznamnějších hudebních skladatelů. Pojďme se podívat, co jste si z příběhu zapamatovali.“ Žáci plní úkoly na interaktivní tabuli.
7. **Opakovaný poslech s relaxací** (10 min) – učitel s žáky shrne, čím byla pro ně lekce přínosná a co nového se dověděli. Při opakovaném poslechu mohou žáci opět relaxovat.
8. **Závěrečné bubnování** (10 min) – pokud má učitel prostor na konci lekce, může s žáky znovu improvizovat hrou na hudební nástroje.

RIZIKA A DALŠÍ DOPORUČENÍ:

Rizika: nesoustředěnost žáků, neochota spolupracovat, žáci mohou hru na nástroje vnímat jako zábavu, což může vést k projevům nekázně; stud při projevu vlastního názoru.

Doporučení: pracujte na otevřeném vztahu mezi učitelem a žáky, využívejte mezipředmětových vztahů, stavějte na znalostech a dovednostech, které už žáci mají osvojeny, a nebojte se improvizovat ☺

MÍSTO PRO VLASTNÍ POZNÁMKY:

Chlapec s lokomotivou

Žil byl malý chlapec. Když mu bylo devět let, sledoval, jak v jeho rodné obci pokládají koleje, a o rok později projela vesničkou první parní lokomotiva. Páni, to byla nádhera! Tady jsou asi počátky jeho lásky k mašinkám, k moderní dopravě a technickému pokroku.

Dnes ho znají lidé na celém světě, a přitom tady vlastně málem nebyl. Když mu byl rok, zachránil ho před smrtí uhořením při požáru chalupy tatínek. Tatínek byl hostinský a řezník. Řeznické řemeslo vykonávali i dědeček a pradědeček. Očekávalo se tedy, že syn, nejstarší z devíti dětí, půjde ve šlépějích svých předků. Co mu zbývalo jiného? Poslechl svého tatínka a vyučil se řezníkem. Jenže když jej jednou splašená kráva dotáhla za provaz až do rybníka, s pláčem prosil tatínka, aby ho dál netrápil a nechal ho dělat to, co vedle vlaků miloval nejvíce.

Tím byla hudba. Však už odmalička muzicíroval, hrál na housličky při zábavách i v kostele. Později se pod vedením učitele, který poznal velký chlapcův hudební talent, začal učit i na varhany a skládat první skladbičky. Tatínek nakonec svolil a pustil šestnáctiletého mladíka na studia do Prahy. S podporou rodičů mladý student počítat nemohl, tatínkovi živnost zrovna nekvetla, takže se musel spoléhat sám na sebe. Šlo to těžko. Po studiích se dlouho nemohl nikde uchytit, přizívoval jako violista v kapele po různých tanečních zábavách. Až po otevření Prozatímního divadla hrával violové party, často pod taktovkou mistra Bedřicha Smetany.

Okouzlení a nenaplněná láska k herečce Josefině Čermákové, svatba s její mladší sestrou Annou, se kterou mladého umělce spojovala láska k hudbě, narození syna a dvou dcer, bídny život ve skromném bytě, stálé hledání nejrůznějších přivýdělků, aby uživil rodinu. Tak vypadalo několik dalších let života člověka, který později získal slávu a nesmrtelnost.

Až ve svých 34 letech se odhodlal zažádat o státní stipendium, udělovaném každý rok mladým umělcům, kteří byli talentovaní, ale nemajetní. Podařilo se mu stipendium získat, a to dokonce pětikrát za sebou. Snad to bylo i díky slavnému skladateli Brahmovi, jenž byl členem komise, která stipendia schvalovala. Ten také doporučil mladého skladatele jednomu z největších německých hudebních vydavatelů.

Od tohoto okamžik už bylo vyhráno. Nebo nebylo? Cesty za hranice, sláva Moravských dvojzpěvů a dalších děl, zdálo se, že nic nestojí mladému umělci v cestě za úspěchem. Zničehonic přichází rána. Během krátké doby ztrácejí mladí rodiče všechny tři své děti. Nemoci si nevybírají. Říká se, že ve chvíli největší bolesti tvoří člověk ta nejkrásnější díla. A bude to určitě pravda, neboť Oratorium Stabat mater, které zdrcený autor v tomto období vytvořil, přispělo později k jeho světové slávě. Pohroužen do práce, aby zapomněl na bolest, tvoří mladý skladatel další slavná díla, jako jsou Slovanské tance nebo Česká suita.

Stabat mater, vytvořená ve chvíli bolestné ztráty, otevírá mladému umělci cestu do Londýna. Jeho následujících devět cest do Anglie a udělení čestného doktorátu univerzitou

v Cambridge v červnu 1891 se stává pro tohoto skladatele i pro českou hudbu velkým triumfem.

Přichází šťastné období i v rodině. Deset krásných let, kdy se rodina postupně rozrůstá o šest potomků, a 20 šťastných let při letních pobytech ve Vysoké, v domě pojmenovaném po skladatelově smrti vila Rusalka.

Pak nastává triumf největší. Pozvání do Ameriky a nabídka Národní hudební konzervatoře v New Yorku na vedení hudebního ústavu a vyučování skladbě, to vše za honorář třicetkrát vyšší, než mu mohla nabídnout konzervatoř pražská. Co myslíte, přijal skladatel tuto nabídku?

Přijal, i když dlouho váhal. Výsledkem pobytu byla famózní premiéra Symfonie z Nového světa v prosinci 1893 v slavné Carnegie Hall. Zájemců o návštěvu koncertu tehdy bylo mnohokrát více než sedadel v sále. Vyprodaná byla i generální zkouška. Symfonie si získala celé USA, američtí posluchači šleli nadšením. Skladatel se v symfonii inspiroval mimo jiné i černošskou a indiánskou hudbou a za tuto inspiraci získal v zahraničí řadu ocenění. Symfonie obletěla planetu nejen podél rovnoběžek, ale vzlétla o mnoho let později, v roce 1969, s americkými astronauty a Apollem 11 do Vesmíru a údajně zazněla i na Měsíci.

Po slavném návratu domů a svatbě dcery Ottilie s jedním ze svých žáků, hudebním skladatelem Josefem Sukem, vyučuje náš skladatel na pražské konzervatoři a v tvorbě se vrací k lidovým motivům, pohádkám i k lidské moudrosti, čehož dokladem jsou opery Rusalka a Čert a Káča.

Bylo toho na jeden lidský život hodně, nebo málo? Sklenice života našeho skladatele rozhodně nebyla prázdná. Byla plná ztrát, boje o živobytí, ale také slávy a uznání.

Život našeho hrdiny, který celý život miloval lokomotivy, trpěl strachem z otevřených prostor, okamžité nápady si často zaznamenával na manžety u košile a choval holuby, skončil, ale jeho hudba už po mnoho generací žije dál.

<http://www.antonin-dvorak.cz/zivot>

PŘEDMĚT: Hudební výchova

ROČNÍK: 9.

NÁZEV (TÉMA): Bohuslav Martinů – balet Špalíček, část Legenda o svaté Dorotě (pravda a víra)

AUTOR: Mgr. Martina Rozsypalová, Mgr. Iva Rozsypalová, Mgr. Tat'ána Mikulská, PhDr. Jana Cachová

KOMPETENČNÍ CÍLE (podle RVP ZV, 2007):

Kompetence k učení: Žák uvádí věci do souvislostí, poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, samostatně pozoruje a experimentuje.

Kompetence k řešení problémů: Žák využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, užívá při řešení problémů empirické postupy, osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných situací.

Kompetence komunikační: Žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.

Kompetence sociální a personální: Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají, vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebevědomí a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty.

Kompetence občanské: Žák je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.

Kompetence pracovní: Žák používá bezpečně a účinně nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla.

Kompetence oborové: Žák využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách, reprodukuje na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností různé motivy, témata i části skladeb, vytváří a volí jednoduché doprovody, provádí jednoduché hudební improvizace, orientuje se v proudu znějící hudby, vnímá užité hudebně výrazové prostředky.

PŘEDMĚTOVÉ CÍLE:

Kognitivní: Žák stručně popíše život Bohuslava Martinů, charakterizuje zlomové okamžiky jeho života, vyjmenuje jeho významná díla. Zařadí poslechovou ukázkou k většímu hudebnímu celku. Vysvětlí, proč je rok 2014 Rokem české hudby.

Afektivní: Žák pozitivně oceňuje přínos Bohuslava Martinů pro kulturní dědictví českého národa, reflektuje pocity z poslechu, aktivně prožívá činnosti s hudebními nástroji, vyjadřuje své pocity hrou. Pozitivně oceňuje význam pravdy, uvědomuje si význam víry pro život člověka a toleruje lidi věřící, resp. jiného vyznání.

Psychomotorický: Žák při hraní na hudební nástroje udržuje rytmus, mění intenzitu úderu dle potřeby, koordinuje při hraní pravou a levou ruku. Při relaxaci uvolňuje části svého těla, účinně odpočívá.

VYUŽITÉ UČIVO (podle RVP ZV, 2007):

Vokální činnosti: hudební rytmus, rozvoj hudebního sluchu a hudební představivosti.

Instrumentální činnosti: hra na hudební nástroje, záznam hudby, vyjadřování hudebních i nehudbních představ a myšlenek pomocí hudebního nástroje.

Hudebně pohybové činnosti: pohybové vyjádření hudby v návaznosti na sémantiku hudebního díla.

Poslechové činnosti: hudební dílo a její autor, interpretace znějící hudby – slovní charakterizování hudebního díla, vytváření vlastní soudů a preferencí.

METODY A STRATEGIE: dialogické (diskuse, rozhovor), monologické (výklad, prezentace), poslech, hra na hudební nástroje – improvizace, dynamická projekce, práce s interaktivní tabulí, pohybová improvizace – tanec, metody dramatické výchovy – živé obrazy, skupinová práce (kooperativní metody), instruktáž, relaxační techniky.

ČASOVÝ ODHAD: 2 vyučovací hodiny (90 minut)

POMŮCKY UČITELE: hudební ukáзка (**Bohuslav Martinů – balet Špalíček, část Legenda o svaté Dorotě; Jaromír Nohavica – Legenda o svaté Dorotě**), audiovizuální materiál – prezentace, program na interaktivní tabuli, interaktivní tabule, počítač, kartičky (červená a žlutá jablka, resp. růže), tabule, křída, prázdné kartičky, obálky s rozstříhaným příběhem legendy o sv. Dorotě.

POMŮCKY ŽÁKA: hudební nástroje. Doporučení oděvu, který neomezuje volný pohyb.

POPIS LEKCE:

1. **Nácvik hry na hudební nástroje** (15 min) – seznámení s nástroji, technika hry, udržování rytmu, hudební improvizace, event. doprovod zpěvu.
2. **Symboly růže a jablka** (5 min) – co mohou znamenat? Který symbol byste si zvolili jako svůj a proč?
3. **Sestavování rozstříhaného příběhu** (5 min) – žáci jsou rozděleni do skupin podle symbolů losováním karet (červené růže, žluté růže, červená jablka, žlutá jablka). Ve skupinách mají za úkol sestavit příběh.
4. **Živé obrazy** (10 min) – žáci ve skupinách vyberou z příběhu jednu scénu, kterou považují za nejdůležitější nebo nejdramatičtější, a tuto ztvární v živém obrazu (část skupiny předvádí, další část doprovází na nástroje – vytváří přiměřený hudební doprovod).
5. **Sledování videozáznamu – poslech ukázky** (10 min) – v případě, že žáci sledují videozáznam, je možné diskutovat o tom, zda byl příběh ztvárněn tancem stejný jako ten, který četli, případně v čem se příběhy liší.
6. **Diskuse** (5 min) –
 Čím nám může být Dorota dnes příkladem?
 Znáte další osobnosti, které byly usmrceny pro svou víru?
 Co pro vás znamená víra?
 Co je to něčemu/někomu věřit?
7. **Příběh o Bohuslavu Martinů** (10 min) – učitel uvádí: „Na tom, že lidé kdysi věřili v různé zázraky a nadpřirozené síly, byly a jsou založeny kromě legend i pohádky. Pojďme si teď jednu pohádku poslechnout.“ Následně přehraje žákům příběh.
8. **Práce s interaktivní tabulí** (10 min) – Učitel: „Nebyla to tak docela pohádka, ale příběh o jednom z našich nejvýznamnějších hudebních skladatelů. Pojďme se podívat, co jste si z příběhu zapamatovali.“ Žáci plní úkoly na interaktivní tabuli.
9. **Vztah víry a pravdy** (5 min) – učitel se ptá žáků: „Co mohlo skladatele motivovat k napsání Legendy o sv. Dorotě?“ Žáci se ve skupinách dohadují o možných odpovědích. Ty pak prezentují ostatním skupinám. Učitel zapisuje hlavní myšlenky na tabuli. Žáci poté hromadně hlasují, která možnost se jim zdá nejpravděpodobnější. Učitel pak žákům vysvětlí, že ta odpověď, ke které se přiklonili, může být pravdivá, ale nemusí. Záleží jen na žácích, čemu budou věřit. Pravdivé je tedy to, čemu věříme, že pravdivé je. Proto je

pravda pro každého jiná, stejně jako se liší i víra každého člověka (i kdyby byla založena na stejných náboženských základech).

10. Náboženské zpěvy (5 min) – učitel uvádí: „Na konec skladby autor zařadil náboženský zpěv, ten existuje ve všech kulturách, i když jeho podoby jsou odlišné. Vždy je ale spojen s vírou. Nástroje, na které hrajete, sloužily k doprovodu šamanských zpěvů. Těmi Indiáni vyjadřovali svou víru ve svá božstva.“ Pokud má učitel dostatek času, může znovu společně s žáky improvizovat hru na hudební nástroje.

11. Ukončení lekce – relaxace (5 min) – učitel navede žáky do pohodlné polohy, pustí jim píseň
(J. Nohavica - Legenda o svaté Dorotě).

12. Reflexe lekce a poučení (5 min) – učitel rozdá žákům prázdné kartičky, na které si mohou napsat jednoduché poučení, které si z lekce odnesli. Kartičku si žáci mohou schovat na památku.

RIZIKA A DALŠÍ DOPORUČENÍ:

Rizika: nesoustředěnost žáků, neochota spolupracovat, žáci mohou hru na nástroje vnímat jako zábavu, což může vést k projevům nekázně; stud při aktivitách dramatické výchovy a při projevu vlastního názoru.

Doporučení: pracujte na otevřeném vztahu mezi učitelem a žáky, využívejte mezipředmětových vztahů, stavějte na znalostech a dovednostech, které už žáci mají osvojeny, a nebojte se improvizovat ☺

MÍSTO PRO VLASTNÍ POZNÁMKY:

Neklidný student

Po roce studia houslí na pražské konzervatoři propadl a místo reparátu začal studovat hru na varhany - tam ovšem propadl také. Chtěl totiž hlavně skládat hudbu, zanedbával proto své povinnosti a z konzervatoře nakonec musel odejít. Zdálo by se, že tady končí umělecká dráha jednoho začínajícího muzikanta.

Ale to jsme skočili doprostřed vyprávění.

Takže pěkně zpátky na začátek.

Ve věži kostela jednoho městečka na Vysočině nastalo pozdvižení. Pověžnému se narodil synek. Když trochu povyrostl a rozkoukal se, zjistil, že ti lidičkové dole pod věží nejsou takoví malincí, jak vypadají shora. V šesti letech už mezi nimi po městečku pobíhal s housličkami a radoval se, jaké krásné tóny se z nástroje linou. Však se také na ně odmalička učil hrát. Za vystoupení v hostinci dostal v patnácti letech svůj první honorář, a když radní v městečku zjistili, jaký talent je v něm ukryt, rozhodli se věnovat chudému chlapci stipendium a poslali ho na studia do Prahy.

Právě tady začalo naše vyprávění o neklidném studentovi. Studia mu, jak už víme, moc nešla a neúspěšný student se vrátil domů. Ale díky velikému talentu složil na druhý pokus státní zkoušku ze hry na housle a jeho přítel, houslista Novák, mu pomohl stát se členem České filharmonie.

Má tedy stále angažmá a zajištěnou budoucnost. Konec příběhu? Ale kdepak. Jsme stále někde na začátku. Neklidný duch, touha po poznání a obdiv k francouzskému hudebnímu skladateli Debussymu ho táhne do Francie. Podaří se mu získat stipendium a odjíždí do Paříže. Ze tří původně plánovaných měsíců se však stává celých sedmáct let. Jak se říká, za vším hledej ženu. Při návštěvě cirkusu se totiž náš mladík na první pohled zamiluje do křehké Francouzky, které po představení nesměle strká do dlaně papírek se svou adresou. A Charlotte, něžná švadlenka, mu zůstane po boku po celý život. Děti mít nemohou, žijí tedy jeden pro druhého a pro hudbu. Když Charlotte později na svého muže vzpomíná, píše: „Byl pro mne květem v zimě, fatou morganou v poušti, byl únikem z denního kolotoče práce a povinností, byl mým okouzlením, byl výletem do světa pohádek.“

Přicházejí mračna 2. světové války a jeho jméno na nacistické „černé listině“ nutí manžele na poslední chvíli opustit Paříž, opustit Evropu. S pomocí přátel se jim v New Yorku daří začít nový život. On koncertuje a hlavně skládá nová díla. Třeba na vypůjčeném klavíru. Ona je mu oporou.

Přestože náš hrdina získává v Americe jméno, slávu i občanství, nemůže si na hlučné město zvyknout. Stýská se mu po kouzlu Vysočiny i po pařížských ulicích. Ale poválečná situace v Evropě zamíchá karty jeho osudu jinak. Na protest proti útokům československého tisku po roce 1948 odmítá místo pedagoga v Praze a tuší, že se domů už nikdy nevrátí. Nejdříve přijímá místo profesora na univerzitě v Princetonu, později žije ve francouzském Nice. A stále skládá.

Po obrovském úspěchu skladby Epos o Gilgamešovi přesídlí v roce 1958 do Schoenenbergu, kde se svou milovanou ženou v klidu tráví zbytek života. Krátce před jeho smrtí ještě Charlotte usiluje o rychlé uzavření církevního sňatku, aby její muž neodešel ze světa jako hříšník. Oddávající kněz ji však uklidní slovy: "Madame, muž, který složil Gilgameše, má právo na nebe, nebojte se." Už zcela bez naděje v návrat domů umírá náš skladatel v Liestalu.

Ale přece se do Čech nakonec vrátí! V roce 1979, dvacet let po smrti, jsou skladatelovy ostatky přemístěny do jeho rodného městečka, kde je pohřben vedle své ženy, milované Charlotte.

A tak neklidný student, autor baletu Špalíček, snové opery Julietta či Řeckých pašijí, konečně nachází svůj klid.

www.velkaepocha.sk/.../Bohuslav-Martinu-V-tezkych-chvilich-v-sobe-n...

zivotopis.osobnosti.cz › Bohuslav Martinů

www.fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/61674-bohuslav-martinu.html

http://cs.wikipedia.org/wiki/Bohuslav_Martinů

www.praguewelcome.cz/cs/pamatky/o-praze/slavne-osobnosti/hudba/50-martinu-bohuslav.shtml

Zdroje:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_music_of_Bohemia_page18_Bedrich_Smetana.jpg
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Prodan%C3%A1_nev%C4%BstaPoster.jpg
http://vi.wikipedia.org/wiki/Bed%C5%99ich_Smetana
[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Prodan%C3%A1_nev%C4%Bsta_-_9.12.1982_\(V.Soukupov%C3%A1,_B._Mar%C5%A1%C3%ADk,_Z._Jehli%C4%8Dkov%C3%A1,_B._V_%C3%ADtkov%C3%A1,_J._Jindr%C3%A1k\)_%28foto_Old%C5%99ich_Pernica%29.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Prodan%C3%A1_nev%C4%Bsta_-_9.12.1982_(V.Soukupov%C3%A1,_B._Mar%C5%A1%C3%ADk,_Z._Jehli%C4%8Dkov%C3%A1,_B._V_%C3%ADtkov%C3%A1,_J._Jindr%C3%A1k)_%28foto_Old%C5%99ich_Pernica%29.jpg)
<http://princessahagen.deviantart.com/art/Esmeralda-from-The-Hunchback-of-Notre-Dame-325101951>
<http://pixabay.com/en/teddy-bear-teddy-bear-toy-brown-25810/>
[http://cs.wikipedia.org/wiki/Libu%C5%A1e_\(kn%C4%B%C5%BEna\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Libu%C5%A1e_(kn%C4%B%C5%BEna))
<http://www.lednice.org/petr/>
http://cs.wikipedia.org/wiki/Moravsk%C3%A9_kroje
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mu%C5%BEk%C3%BD_kroj.jpg

<http://www.antonin-dvorak.cz/symfonie9>

Indián http://en.wikipedia.org/wiki/Plains_Indians
<http://theoldcollector.com/Native-American-Indians-Riding-Horses-ca-1907-Postcard-by-Williamson-Haffner-P1257380.aspx>
<http://pixabay.com/cs/sekera-ind-b%C4%B%C5%BE%C3%AD-v%C3%A1le%C4%8Dn%C3%A9-stezce-160092/>
černoch http://cs.wikipedia.org/wiki/Forest_Whitaker
teepee <http://www.kolumbus.fi/bjorn.corander/teltat.htm>
česká krajina <http://www.moncaaa13.estranky.cz/fotoalbum/krajiny/krajiny/krajina.jpg.html>
westernová krajina http://cs.wikipedia.org/wiki/Fotografie_krajiny
africká krajina <http://www.kenyasafari.co.ke/>
zvířata http://vi.wikipedia.org/wiki/B%C3%B2r%C3%BB%B2n_bizon_B%E1%BA%Afc_M%E1%BB%B9#mediaviewer/T%E1%BA%ADp_tn:American_bison_k5680-1.jpg
http://sk.wikipedia.org/wiki/Koala_medved%C3%ADkov%C3%A1
<http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=1265>
http://cs.wikipedia.org/wiki/Tygr_indick%C3%BD
stavby: <http://pixabay.com/en/queen-of-liberty-statue-of-liberty-202218/>
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eiffelova_vez_2006.jpg
http://hr.wikipedia.org/wiki/Indijska_umjetnost
<http://pixabay.com/en/china-great-wall-of-china-sky-95571/>
stany
<http://www.adventuremedianews.com/clientphotos.asp?ClientID=443>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Igloo>
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kazah_jurta.jpg
<http://cs.wikipedia.org/wiki/K%C5%99ov%C3%A1ci>
http://cs.wikipedia.org/wiki/Th%C3%A1rsk%C3%A1_pou%C5%A1%C5%A5
přírodní scénérie
<http://pixabay.com/en/monument-valley-utah-usa-red-rocks-55473/>
<http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%83%D0%BB%D0%BA%D0%80%D0%BD>
<http://pixabay.com/en/deadvlei-sahara-dead-vlei-namibia-336158/>
<http://namphongtourist.com.vn/main.aspx?MNU=1551&chitiet=157&Style=2>
vozy
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ko%C4%8D%C3%A1r>
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Dostavn%C3%ADk>
<http://pixabay.com/en/camel-head-tunisia-animal-9958/>
http://online-pressblog.blogspot.cz/2010_08_08_archive.html